

תוכן עניינים

מבוא- עמ' 3

1. סקירת ספרות- עמ' 5

1.1 טראומת השואה- עמ' 5

1.2 טראומטיזציה משנית בקרב בני הדור השני והשלישי= עמ' 6

2. ייצוגי בני הדור השני ברומן 'הבנות של אלה משם'- עמ' 12

2.1 תסמינים פוסט טראומטיים של 'אלה משם'- עמ' 12

2.2 היחס אל העבר הגלותי- עמ' 15

2.3 עמידות ויכולת הישרדות בקרב בני הדור השני- עמ' 20

2.4 הילד ההורי- הילדה כמגוננת ושומרת על אמה- עמ' 21

2.5 'הישרדות'- היאחזות בחומרי- עמ' 23

2.6 מוטיב השתיקה והבדידות- עמ' 25

2.7 תחושת אשמה ורצון לתקן את העוול שנעשה להורים- עמ' 26

2.8 הכתיבה כאמצעי תרפויטי- עמ' 27

סיכום- עמ' 29

רשימת מקורות- עמ' 31

מבוא

מחקרים רבים ניסו לבחון את ההשפעות ארוכות הטווח של השואה על הדורות הבאים של ניצולי השואה. לטענת מילנר (2003), הוויכוח האקדמי סביב ההשפעה של טראומת השואה על צאצאי הקורבנות החלה בראשית שנות ה-80 ועד היום לא הגיע לפתרון מוסכם. אחת הסיבות לחוסר היכולת להגיע לפתרון מוסכם בנושא נובעת מהקושי לשרטט פרופיל משותף לדור הניצולים עצמו, קל וחומר לצאצאיו, זאת בגלל מורכבותה של הוויית הניצולות.

ההשלכות של אירועים טראומתיים אינן מוגבלות לנפגע הישיר ופעמים רבות הן משפיעות גם על אנשים אחרים בסביבתו. תופעה זו, שבה אנשים, ביניהם בני משפחה, נחשפים לתכני האירוע הטראומתי של הנפגע הישיר דרכו, מושפעים ממנו והופכים בעצמם לנפגעים עקיפים, נקראת "טראומטיזציה משנית". בעוד שטראומה ראשונית מתייחסת לאדם שנפגש באופן ישיר עם האירוע הטראומטי, טראומה משנית מוגדרת כידע על אירוע טראומטי שנחווה על-ידי אחר משמעותי ומתייחסת להתנהגויות ולרגשות הנובעים מהחשיפה למידע זה. הלחץ נובע למשמע האירוע או מעצם הניסיון לסייע לאדם החווה ישירות את הטראומה (בקרמן, 2008).

כך, באשר לטראומת השואה, לב ויזל ואמיר (2003) גורסים כי הטראומה מועברת מטה לדורות הבאים גם אם הם נולדו לאחר האירוע הטראומטי, כחלק מהמורשת המשפחתית, בין אם הקורבן הישיר דיבר על הטראומה עם ילדיו ובין אם שתק. כמו כן, לטענת זוסמן – רגב (2003), לעיתים קרובות מדובר בהשפעה לא מודעת של תסמיני הטראומה של ניצול השואה על ילדיו.

אחד הספרים שעוסקים באופן מעמיק בטראומטיזציה המשנית של בני הדור השני ובאופן בו השפיעה טראומת השואה על ילדי הניצולים הינו קובץ הסיפורים- 'הבנות של אלה משם'. ספר זה, כולל חמישה סיפורי חיים של חמש נשים שהן דור שני, ומבוא ומעין סיכום מאת ד"ר אסתר פלד, כלת פרס ספיר לשנת 2017, שסיפור החיים שלה הוא אחד מבין החמישה. באמצעות ניתוח הסיפורים- השפה, הדימויים, המוטיבים החוזרים, היחסים בין הניצולים לילדיהם ולסביבה – אבקש לבחון בבמה מתבטא הקשר בין הטראומה של הורים (ניצולים) לבין ילדיהם. שאלת המחקר העומדת במרכז של עבודה זו הינה: איך מציגים בספר "הבנות של אלה משם" את חוויית הפוסט טראומה של ניצולי השואה ?

הפרק הראשון יציג סקירת ספרות אשר תעסוק בנושא 'טראומת השואה' וטראומטיזציה משנית של בני הדור השני והשלישי. הפרק השני יציג את ניתוח חמשת הסיפורים בקובץ: 'הבנות של אלה משם', המבוסס על תמות חוזרות שמציגות את חוויית הפוסט טראומה של בנות הדור השני לניצולי שואה. לבסוף יוצגו מסקנות המחקר.

1. סקירת ספרות

1.1 טראומת השואה

השואה מתוארת בספרות כאירוע ייחודי של טראומה, הכולל בתוכו אירועים טראומטיים מתמשכים, כגון, ניסיון להשמדת העם היהודי, אובדן דמויות משמעותיות, פגיעה והתעללות פיזית ונפשית קשה, הכוללת השפלה, תנאי מחיה קשים ומחסור בתנאים בסיסיים (ורדי, 1990 בתוך שמר, 2012). זהו, למעשה, אירוע העומד בסימן של אובדן: מחד, אובדן אכזרי של קרובים וחברים, ומאידך, אובדן של כבוד עצמי וזהות עצמית-הן אישית והן תרבותית (מוסקוביץ, 2008).

תחום חקר טראומת השואה מכיר בקבוצות לא מבוטלות של ניצולי שואה, שאינם סובלים מבעיות נפשיות חמורות. המחקרים בתחום זה מראים כי רבים מניצולי השואה מציגים יכולות הסתגלותיות יוצאות דופן, הקימו משפחות בריאות והשלימו משימות התפתחותיות שונות בהצלחה (Carmil & Carel, 1986). לטענת שגב (1991), הסתגלות זו של ניצולי השואה אל חיים תקינים בחברה דורשת מאמץ גופני ונפשי גדול תוך שימוש רב במנגנוני הגנה נפשיים. בתוך כך, לדבריו, ניצולי שואה רבים נוטים להסתגר בתוך עצמם, כמעין "מחנה ריכוז פנימי", שכרוך בהתיישרות ממושכת, על אף שהקרובים לא רואים מבחוץ את הכאב הגדול של הניצול. במצב זה, שגרת החיים הפרודוקטיבית של הניצול לא משקפת את מצבו האמיתי.

מאידך, כפי שיתואר בהמשך, מחקרים אחרים מצביעים כי קורבנות רבים של השואה סובלים מהפרעות שונות, אשר משפיעות על חייהם שלאחר המלחמה מבחינה פיזית ונפשית (גולדנברג, 2003). מחקרים אלו, אשר בדקו את השפעת הטראומה על הניצולים, העלו תמונה פסימית, שכן אחוז גדול מניצולי השואה נמצא סובל מתסמונת פוסט טראומטית, מצוקה, דיכאון, חרדה, תחושת חוסר אמון, רגשות אשם, אבל בלתי פתור וקשיים בחיי הנישואים (Cohen, Brom & Dasberg, 2001) בנוסף, לפי שגב (1991) חלק גדול מניצולי השואה הסובלים מתסמונת פוסט טראומטית מתקשים במתן ביטוי מילולי לרגשותיהם (אֶלְקְסִיִּימִיָּה). כאשר קשיים אלו, אשר נוצרים בעקבות הטראומה יכולים להימשך עשרות שנים, עד סוף ימיו של הניצול.

כך, עיון בספרות המחקרית מעלה ממצאים שונים ואף סותרים אודות השפעות חווית השואה על הניצולים. מחד, נמצא כי ניצולי השואה משתייכים לקבוצת סיכון העלולה לפתח הפרעות רגשיות וקשיי הסתגלות. אלה כוללים תגובות של חרדה ודיכאון, הפרעת דחק פוסט – טראומטית, תלונות סומאטיות,